

Головач А. В.,
*доктор юридичних наук, доцент,
 професор кафедри державно-правових, адміністративно-правових
 та кримінально-правових дисциплін
 Донецького університету економіки та права*

ПРО СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІЗОЛЯЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

ABOUT THE CURRENT STATE OF PROVIDING ISOLATION OF THE PROCEEDINGS IN THE INSTITUTIONS OF THE CARRIAGE OF UKRAINE

У статті здійснено аналіз сучасного стану режиму виконання та відбування покарань засудженими в установах виконання покарань, визначені тенденції, причини й умови, що детермінують вчинення правопорушень із боку зазначених осіб, а також розроблені науково обґрунтовані шляхи запобігання цим суспільно небезпечним явищам і процесам.

Ключові слова: режим, ізоляція, нагляд, заборонені предмети, локалізація, установа виконання покарань, персонал, засуджений.

В статье осуществлен анализ современного состояния режима исполнения наказаний осужденными в учреждениях исполнения наказаний, установлены тенденции, причины и условия, детерминирующие совершение правонарушений со стороны этих лиц, а также разработаны научно обоснованные пути предупреждения указанных общественно опасных явлений и процессов.

Ключевые слова: режим, изоляция, надзор, запрещенные предметы, локализация, учреждение по исполнению наказаний, персонал, осужденный.

The article analyzes the current state of the execution and serving of sentences by convicts in penitentiary institutions, identifies the trends, causes and conditions that determine the commission of offenses by these individuals, and also develops some scientifically grounded ways to prevent these socially dangerous phenomena and processes.

Key words: mode, insulation, supervision, prohibited items, localization, penal institution, personnel, condemned.

Відповідно до вимог ст. 102 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК України), у кожній установі виконання покарань (далі – УВП) встановлений порядок виконання та відбування покарань, який у т. ч. забезпечує й ізоляцію засуджених. Остання, як доведено на доктринальному рівні [1], передбачає не тільки фізичне тримання особи на певній відокремленій від інших об'єктів адміністративно-територіальної одиниці (відповідного населеного пункту; лісосмуги; поля та ін.) території, для чого використовуються спеціальні інженерно-технічні засоби охорони, але й інші види ізоляції засуджених:

а) внутрішню, яка передбачає тримання цих осіб у визначених законом структурних дільницях колоній (ст. 94 КВК);

б) зовнішню, пов'язану з обмеженнями спілкування засуджених із певними категоріями осіб (ст. 110 КВК), а також користування телефонами, мережею Інтернет, одержанням і відправленням засудженими листів та ін. (ст. 13 КВК).

Крім цього, в науці кримінально-виконавчого права виокремлюють інші види ізоляції засуджених (моральна, психологічна, технічна та ін.) [2], що досить важливо з огляду на вирішення завдань, пов'язаних з удосконаленням правового механізму режиму виконання та відбування покарань.

Проте, як свідчить зміст сучасної кримінально-виконавчої діяльності в Україні, досі стан і рівень забезпечення ізоляції засуджених в УВП України не тільки не відповідає вимогам закону, але й виступає однією з обставин, яка сприяє вчиненню правопорушень

і злочинів з боку зазначених суб'єктів. Стереотипність підходів, що застосовуються персоналом УВП для запобігання та подолання в цілому зазначеного суспільно небезпечного явища, а також моральна та фізична застарілість технічних засобів нагляду і контролю, які використовує адміністрація УВП для забезпечення ізоляції засуджених (ст. 103 КВК), тільки ускладнює ситуацію та не дає можливості нейтралізувати, блокувати, усувати тощо наявні ще з попередніх років детермінанти правопорушень і злочинів.

Таким чином, слід визнати, що існує складна прикладна проблема, яка потребує вирішення і на науковому рівні.

Виходячи із цього, основним завданням цієї наукової статті є здійснення аналізу сучасного (2015–2006 рр.) стану забезпечення ізоляції засуджених в УВП України, а також розробка науково обґрунтованих заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням і злочинам з означеної тематики дослідження.

Вивчення наукової літератури показало, що питаннями злочинності у сфері виконання покарань досить активно займаються такі науковці, як: О.М. Бандурка, В.А. Бадира, В.С. Батиргарєєва, В.І. Борисов, І.Г. Богатирьов, А.В. Боровик, В.В. Василевич, В.В. Голіна, Б.М. Головін, О.М. Джу́жа, Т.А. Денисова, О.Г. Колб, В.Я. Конопельський, І.М. Копотун, В.А. Меркулова, О.П. Рябчинська, А.Х. Степанюк, В.М. Трубніков, І.С. Яковець та ін.

Особливу увагу в цьому контексті заслуговують наукові розробки О.Г. Колба, основним предметом яких є злочинність в УВП [1]. Враховуючи ситуацію, що

склалася нині у системі органів та установ виконання покарань, та інші обставини, про які йшлося вище, актуальність публікації цієї наукової статті є очевидною та такою, яка має теоретико-прикладне значення.

Згідно з офіційними даними, у 2016 р. в Україні було засуджено 86,7 тис. осіб (у 2015 р. – 105,5 тис. осіб) [3, с. 3]. До позбавлення волі було засуджено майже 27,0% від загальної кількості усіх притягнутих до кримінальної відповідальності осіб [4, с. 6].

На кінець 2016 р. на профілактичних обліках у відділах нагляду і безпеки виправних колоній перебувало 3 304 злісних порушників режиму відбування покарання (за аналогічний період минулого року – 3 624). Найбільша кількість таких осіб – у перерахунку на 1 тис. засуджених. На інших профілактичних обліках перебувало 514 осіб, схильних до втечі, 232 – до нападу та захоплення заручників, 583 – до злісної непокори, 2 062 – до самогубства або членушкодження, 46 – до виготовлення зброї або вибухових пристроїв, 1 335 – до вживання і розповсюдження наркотичних речовин та 391 – організатори азартних ігор під матеріальну зацікавленість [4, с. 18].

Як установлено в ході дослідження, з метою запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються засудженими до позбавлення волі, у виправних колоніях у 2016 р. проведено 175 983 обшуку (182 080 – у 2015 р.), із них – 1 100 загальних, 134 200 – вибіркових та 40 683 – контрольних. За результатами цих обшуків, в охоронюваних зонах вилучено:

- а) 9 479 грн (за аналогічний період 2015 р. – 10 336);
- б) спиртних напоїв – 55 л (70), браги – 6 376 л (7 535);
- в) наркотичних засобів – 164 г (441,375);
- г) мобільних телефонів – 4 042 шт. (6 710);
- д) колючо-ріжучих предметів – 1 289 од. (92 676) [4, с. 14].

Слід зазначити, що, оскільки протягом 2016 р. у виправних колоніях зменшилася чисельність засуджених на 9 652 особи, то і показники вилучення заборонених предметів також зменшилися. Так, порівняно з аналогічним періодом 2015 р., на 100% зменшився показник вилучених доларів США, на 63% – наркотичних засобів, на 52% – колючо-ріжучих предметів, на 40% – мобільних телефонів, на 21% – спиртних напоїв; на 15% – браги та на 8% – грошей.

У розрізі вилучених предметів та засобів найбільшу кількість, зокрема грошей, на 1 тис. засуджених вилучено у виправних колоніях Київської (645 грн), Запорізької (700), Донецької (653), Львівської (609), Дніпропетровської (306) та Полтавської (250) областей за середнього показника 237 грн. Взагалі не вилучалися кошти в УВП Волинської, Херсонської та Чернігівської областей.

Що стосується мобільних телефонів, то найбільше їх вилучено в Одеській (808 од.), Волинській (445), Запорізькій (256) та ін. областях, найменше – у Харківській області (2). Наркотичні засоби вилучалися лише у виправних колоніях Запорізької, Херсонської, Київської, Миколаївської, Одеської, Львівської, Кіровоградської, Полтавської, Доне-

цької та Вінницької областей, а їх кількість порівняно з аналогічним періодом 2015 р. зменшилася з 441,375 г до 164,77 г. Найбільшу кількість браги, за середнього показника 159 л, вилучено у Київській (810 л), Волинській (539), Львівській (478), Одеській (415) та інших областях [4, с. 14].

Слід зазначити, що у спробах доставки до зон, що охороняються, на 26% зменшилася кількість наркотичних засобів, на 25% – мобільних телефонів та на 14% – грошових коштів. Однак на 34% зріс показник вилучення доларів США. Вилучення спиртних напоїв залишилося на попередньому рівні. Зокрема, під час спроби доставки до охоронюваних зон вилучено:

- а) 49 989 грн (за аналогічний період 2015 р. – 58 195);
- б) 918 доларів США (309), 30 євро (0);
- в) спиртних напоїв – 1 790 л (1 773,8);
- г) мобільних телефонів – 4 612 шт. (6 193);
- д) наркотичних засобів – 6 254,30 г (8 408,757) [4, с. 14].

Водночас належна увага перекрыттю каналів надходження заборонених предметів до зон, що охороняються, не приділяється, внаслідок чого протягом 2016 р. у виправних колоніях Одеської, Житомирської, Кіровоградської, Волинської та ін. областей вилучено на 1 777 більше мобільних телефонів, ніж під час спроб їх доставки.

Основною причиною такої негативної тенденції є неефективне перекрыття шляхів їх надходження. Так, як показують результати дослідження, протягом 2016 р. встановлено 5 348 випадків надходження до засуджених заборонених предметів, з них 3 730, або 70%, становлять перекиди, а решта заборонених предметів потрапила до засуджених через кімнати тривалих побачень (2%), у посилках (передачах) (2%), за допомогою персоналу (1%) тощо. У 657 випадках (12%) канали надходження заборонених предметів не були встановлені, що вказує на незадовільне проведення службових перевірок персоналом установ, зокрема Дніпропетровської, Кіровоградської, Вінницької, Київської та ряду інших областей [4, с. 18].

За результатами вивчення матеріалів службових розслідувань, проведених за зазначеними вище фактами, неналежною визнана робота щодо перекрыття шляхів надходження:

- а) грошей – з боку керівництва Центрального (Київська область), Південно-Східного (Дніпропетровська, Запорізька та Донецька області), Північно-Східного (Полтавська область) і Західного (Львівська область) міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України;

- б) мобільних телефонів – з боку керівництва Південного (Одеська та Кіровоградська області), Південно-Східного (Дніпропетровська та Запорізька області), Центрального (Київська та Житомирська області), Центрально-Західного (Вінницька область) і Західного (Волинська, Львівська, Рівненська та Тернопільська області) міжрегіональних управлінь;

- в) наркотичних засобів – з боку керівництва Південного (Одеська, Миколаївська, Херсонська та Кі-

ровоградська області), Південно-Східного (Донецька та Запорізька області), Центрального (Київська область), Центрально-Західного (Вінницька область, Західного (Львівська область) і Північно-Східного (Полтавська область) міжрегіональних управлінь [4, с. 18–19].

Саме тому, як показують статистичні дані, а також для досягнення мети запобіжної діяльності, у СІЗО та УВП впродовж 2016 р. проведено 123 189 обшуків (проти 127 999 – у 2015 р.), з них – 414 (441) загальних, 93 184 (97 325) контрольних, за результатами яких на 100% зросли показники вилучення іноземної валюти, на 20% – грошей та на 6% – мобільних телефонів. На 63% зменшився показник вилучення наркотиків, на 11% – колючо-ріжучих предметів та на 6% – спиртних напоїв.

Найбільшу кількість грошей у зонах, що охороняються, в перерахунку на 1 тис. осіб, у 2016 р. вилучено в Ізмаїльській, Дніпровській, Житомирській, Новгород-Сіверській УВП та Старобільському і Маріупольському СІЗО. Крім того, найбільше мобільних телефонів у охоронюваних зонах на 1 тис. осіб, за середнього показника 210 одиниць, вилучено в Ізмаїльській (713), Одеській (543), Дніпровській (488) та ін. УВП, а також у Запорізькому (382), Київському (288) та Луцькому СІЗО [4, с. 19].

Як показали результати дослідження, вимагає підвищеної уваги протидія такому негативному явищу, як виготовлення особами, узятими під варту, та засудженими саморобних спиртвмісних речовин і доставка наркотичних засобів, вживання яких призводить до вчинення тяжких злочинів, конфліктів і правопорушень. Найбільшу кількість спиртвмісних речовин у перерахунку на 1 тис. осіб, за середнього показника 415 л, вилучено в Одеській (1 130 л), Ізмаїльській (1 323) УВП та Київському (1 660) СІЗО, а наркотичні засоби вилучено лише у Ізмаїльській (20,69 г) УВП та Маріупольському (0,278) СІЗО [4, с. 20].

Також під час спроб доставки до зон, що охороняються, та СІЗО у 2016 р., порівняно з 2015 р., на 28% збільшився показник вилучення грошей та на 17% – спиртних напоїв. На 50% зменшилися показники вилучення наркотиків та іноземної валюти, на 11% – мобільних телефонів, а також на 2% – колючо-ріжучих предметів. Крім того, спостерігається негативна тенденція щодо вилучення грошей у охоронюваних зонах в більшій кількості, ніж під час спроб їх доставки (Ізмаїльська, Дніпровська, Житомирська УВП та Старобільське СІЗО) та мобільних телефонів на 50% (Дніпровська, Одеська, Криворізька, Вінницька, Житомирська та ін. УВП, Київському

та Луцькому СІЗО). Слід зазначити, що особи, взяті під варту, та засуджені за допомогою мобільних телефонів підтримують зв'язок із кримінальними авторитетами на волі та в місцях позбавлення волі, родичами, ЗМІ, намагаються дезорганізувати роботу СІЗО, а також чинять інші протиправні дії. Крім цього, використовуючи мобільний зв'язок, особи, взяті під варту, і засуджені можуть впливати та перешкоджати об'єктивному здійсненню кримінального судочинства у розгляді кримінальних проваджень.

Як показують результати дослідження, значна частина надзвичайних подій і злочинів, у т. ч. резонансних, в УВП відбувається через неналежну локалізацію засуджених. Так, персоналом виправних колоній виявлено 1 877 випадків порушення засудженими локалізації, що майже на 8% менше, ніж у 2015 р. (2 083), з яких: 1 469 – у житловій зоні та 408 – у виробничій зоні. Переважна більшість порушень локалізації допущена засудженими під час проведення масових заходів – 1 401 випадок, що складає 78%, шляхом подолання інженерних засобів – 281 випадок, шляхом обману працівників установ – 141 випадок. Найбільша кількість випадків порушень локалізації у житловій зоні в перерахунку на 1 тис. засуджених (за середнього – 47 випадків) спостерігається в установах Волинської (68), Житомирської (68) та Миколаївської (68) областей. Ці ж показники у виробничій зоні: 55 – у Київській, 46 – в Одеській, 14 – у Житомирській та 41 – у Волинській областях, за середнього на 1 тис. осіб – 10.

Такий підхід дав можливість у 2016 р. дещо стабілізувати стан правопорядку в УВП та СІЗО. Зокрема, як встановлено в ході дослідження, внаслідок вжитих заходів в УВП та СІЗО Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС) у 2016 р., порівняно з 2015 р., на 34,9%, а саме з 458 до 298, зменшилася кількість злочинів, вчинених засудженими й особами, взятими під варту [4, с. 12–13].

Отже, виходячи із результатів проведеного аналізу, слід констатувати, що наявність в УВП значної кількості злісних порушників режиму відбування покарання зумовлена наявністю у засуджених досить великої кількості заборонених предметів, а також низьким рівнем локалізації цих осіб у відповідних структурних дільницях УВП, що потребує нагального вирішення на законодавчому, організаційно-управлінському, матеріально-технічному та інших рівнях, включаючи доктринальний. Тільки за такого системного підходу може стати більш ефективною та результативною кримінально-виконавча діяльність і підвищиться рівень протидії рецидивній злочинності в цілому в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінально-виконавче право України: підручник / за заг. ред. О.М. Джужі. Київ: Атіка, 2010. 752 с.
2. Кримінально-виконавче право України: підручник / за ред. В.В. Голіни, А.Х. Степанюка. Харків: Право, 2015. 392 с.
3. Стан здійснення правосуддя у 2016 році. Вісник Верховного Суду України. 2017. № 3 (199). С. 3–7.
4. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду та пожежної безпеки установ виконання покарань у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Міністерство юстиції України, 2017. 43 с.